

УДК: 338.001. 36

ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Іванець Н.І.

Львівський національний університет ім. І.Франка, Україна, Львів

У статті розкривається економічна сутність прибутку й значення прибуткової діяльності для успішної діяльності підприємства та його розвитку. Аналізуються основні тенденції прибутковості підприємств України протягом 2015-2016 років. Виявлено фактори, які вплинули на фінансові результати підприємств та запропоновано шляхи для зростання прибутковості.

Ключові слова: прибуток, збитковість, управління прибутком, фінансові результати.

Иванец Н.И. Доходность предприятия как основной показатель эффективности его деятельности/ Львовский национальный университет им. И.Франко, Украина, Львов

В статье раскрывается сущность и значение доходности для эффективной деятельности предприятия. Анализируются основные тенденции прибыльности предприятий Украины в течение 2015-2016 годов. Выявлены факторы, влияющие на финансовые результаты предприятия, и предложены основные пути для дальнейшего роста доходов.

Ключевые слова: прибыль предприятия, убыточность, управление прибылью, финансовые результаты, объем производства и объем реализации.

Ivanets N.I. Profitability as leading indicators of its effectiveness / Lviv National University of the name of Ivan Franko

The article reveals the essence of economic profit and value profitable activity for the success of the company and its development. Analyzes the major trends profitability of enterprises Ukraine for 2015-2016 years. The factors that affected the financial results of enterprises and the ways to increase profitability.

Key words: profit, profit losses, profit management, financial results.

Постановка проблеми. Зміст підприємницької діяльності полягає у досягненні позитивного економічного ефекту у вигляді прибутку. В умовах нестабільної економічної та політичної ситуації, яка склалася в Україні протягом останніх років, спостерігається тенденція значного зниження рівня рентабельності виробництва, що супроводжується у більшості випадків збитковістю підприємств та припиненням їхньої діяльності. У зв'язку з цим, вкрай важливим для

української економіки є подолання спаду виробництва, відновлення нормального відтворюваного процесу в усіх його ланках. Перш за все необхідно переглянути політику управління прибутком як напрям фінансового менеджменту. Адже, саме прибуток є важливою і головною рушійною силою економіки, основним спонукальним мотивом діяльності підприємства в умовах ринкової економіки [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань прибутковості діяльності підприємств та шляхів її підвищення присвячені праці таких вчених як: П. Самуельсон, О.С., Задорожна, Л.А., Кириченко, С.Ф., Аранчій В.І., Бандурка О.М., Бланк І.А., Іщенко Є., Корінев В.Л., Коробов М.Я., Орлов П.І., Петрова К.Я., Шуляк П.Н. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для покращення фінансових результатів суб'єктів господарювання чимало зусиль має бути спрямовано на підвищення прибутковості. У зв'язку із зростанням кількості збиткових підприємств виникає потреба вдосконалення механізму управління прибутком. Управління прибутком являє собою процес розробки та прийняття ефективних управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування та розподілу і використання на підприємстві з метою максимізації добробуту власників підприємства в поточному та перспективному періодах. Формуванню системи управління прибутком в умовах економічної кризи як напряму фінансового менеджменту на підприємствах приділено недостатньо уваги.

Мета статті. Метою статті є виявлення тенденцій з фінансовими результатами вітчизняних суб'єктів господарювання, пошук чинників впливу на фінансові результати та розробка пропозицій щодо удосконалення управління прибутком на вітчизняних підприємствах в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Традиційно метою діяльності будь-якого підприємства вважається отримання позитивних фінансових результатів у вигляді прибутку. І чим вищий фінансовий результат, тим більше можливостей у підприємства оновлювати свою матеріальну базу, розширювати виробничу програму та напрями діяльності. Він служить своєрідним гарантом фінансової незалежності підприємства, забезпечує стабільність його функціонування.

Прибуток – це втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності [12].

Від рівня прибутковості підприємства значною мірою залежить його фінансовий стан та конкурентоспроможність продукції на ринку. Наявність у підприємства чистого прибутку надає йому можливість

для інвестицій у власну діяльність, оновлення основних засобів, розширення виробництва, виплат дивідендів, а відтак воно стає більш привабливим для інвестицій [5].

За останні три роки в Україні відбулося чимало подій, які негативно вплинули на економіку країни. Протягом 2014-2016 рр. відбувся обвал національної валюти з 10 до 27 гривень за долар. Внаслідок цього, компанії, які працювали за довгостроковими контрактами, використовували імпортні комплектуючі чи інші матеріали зазнали значних збитків, багато з них були змушені припинити свою діяльність. У той же час, девальвація дозволяє в гривневому вираженні нарощувати показники виторгу. Загальний дохід 200 найбільших компаній України за минулий рік склав понад 1,39 трлн гривень, що на 20,8% перевищує показники 200 учасників рейтингу за підсумками 2015-го [7]. Отже, від суттєвої девальвації національної валюти імпортери зазнали втрат, а експортери – навпаки.

Загалом більшість суб'єктів господарювання за останні роки працювали збитково. Наприклад, сукупний збиток 200 найбільших компаній за 2016 р. перевищив 70 млрд гривень. Із 200 компаній прибуток змогли показати трохи більше половини – 118 підприємств. Їх сумарний результат склав майже 60 млрд гривень чистого прибутку [3]. Найбільш прибутковими в 2016 році були ДП «Адміністрація морських портів», запорізький завод «Мотор Січ», що виробляє двигуни, та Південний гірничо-збагачувальний комбінат, що видобуває залізну руду.

До десятки найприбутковіших увійшли оператори мобільного зв'язку, рітейлери, аграрії. В десятку найприбутковіших потрапила також корпорація «Рошен» та газовидобувна компанія «Нафтогазвидобування» (рис. 1) [2]. Тобто спостерігається закономірність, що чим більше підприємство, тим більші прибутки воно отримує. Великі підприємства, порівняно з середніми і малими, мають можливість досягати економії за рахунок ефекту масштабу, орієнтуватись на закордонні ринки, лобіювати свої економічні інтереси у владі.

Особливо негативно оцінюється тенденція збиткової діяльності в промисловому секторі. Якщо у 2014-2015 рр. фінансовий результат прибуткових промислових підприємств у середньому становив 4,6-4,8% ВВП, а збиткових – 13,7-15,3% ВВП, то у підсумку сукупний від'ємний результат сягав 9,2-10,5% ВВП. Дані за дев'ять місяців 2016-го демонстрували певні ознаки фінансового оздоровлення реального сектору завдяки збільшенню прибутків у добувній галузі, тоді як переробна промисловість й енергетика залишаються обтяженими збитками.

Негативні фінансові результати свідчать про скрутне становище виробників, їх неспроможність покривати свої витрати власними доходами, що є чинником їх декапіталізації. Крім того, це є віддзеркаленням обмеженої здатності підприємств промисловості створювати додану вартість і прибутки, що визнається чи не основною причиною кризових явищ у національній економіці. Такий стан промислового сектору є неприйнятний в умовах, коли уряд декларує курс на відродження вітчизняної індустрії.

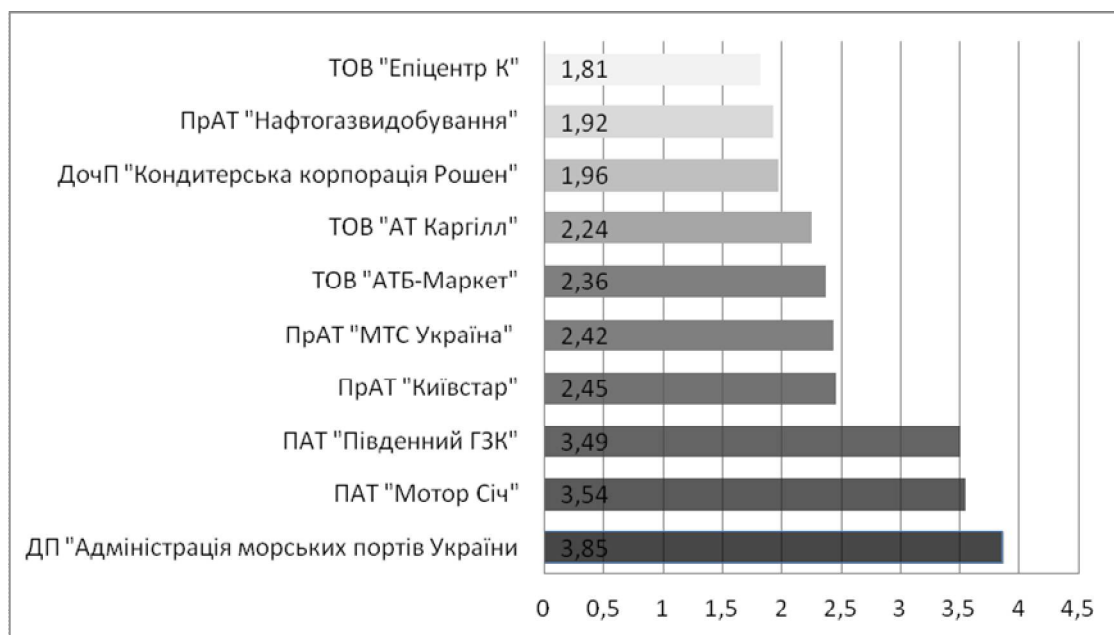

Рис. 1. 10 найприбутковіших компаній України*
*Джерело [2]

Для визначення тенденцій прибутковості сучасних підприємств в Україні, розглянемо обсяги їх чистого прибутку в динаміці. За даними рис. 2 бачимо, що динаміка стосовно показників прибутковості нестабільна. У 2015 р. проти 2014 р. прибутки підприємств збільшилися з 202 704,5 млн. грн. до 352 879,7 млн. грн., а вже в 2016 р. – зменшилися до 124 517,5 млн. грн. Щодо збитків, то спостерігається позитивна динаміка до їх зменшення. Якщо в 2015 р. збитки скоротились з 792 771,4 млн. грн. до 726 348,7 млн. грн., то в 2016 р. збитки зменшилися ще більше – до 103 619,1 млн. грн. Тобто спостерігається тенденція до зменшення збиткових підприємств, вони покращують свої фінансові результати, і бажано цю тенденцію закріпити.

За даними рис. 3 бачимо, що динаміка стосовно показників прибутковості є нестабільною. Протягом 2009-2016 рр. підприємства України отримували як збиток, так і прибуток. Можна спостерігати, що з 2010 по 2013 рік включно фінансовий результат підприємств був

додатнім, тобто підприємства отримали прибутки у розмірі від 58334 млн. грн. у 2009 році до 29283,2 млн. грн. у 2013. У свою чергу, в період з 2011 по 2013 розмір чистого прибутку зменшився майже на 76%, а у 2014 підприємства отримали збиток у розмірі 523587 млн. грн. [10].

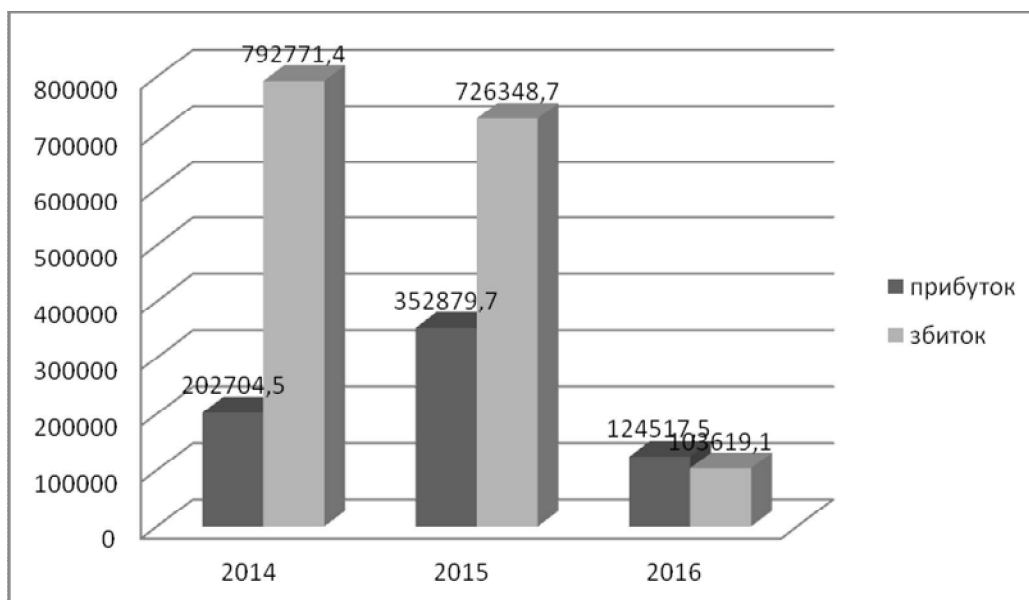

Рис. 2. Динаміка фінансових результатів підприємств України за 2014-2016 рр. *Джерело [10]

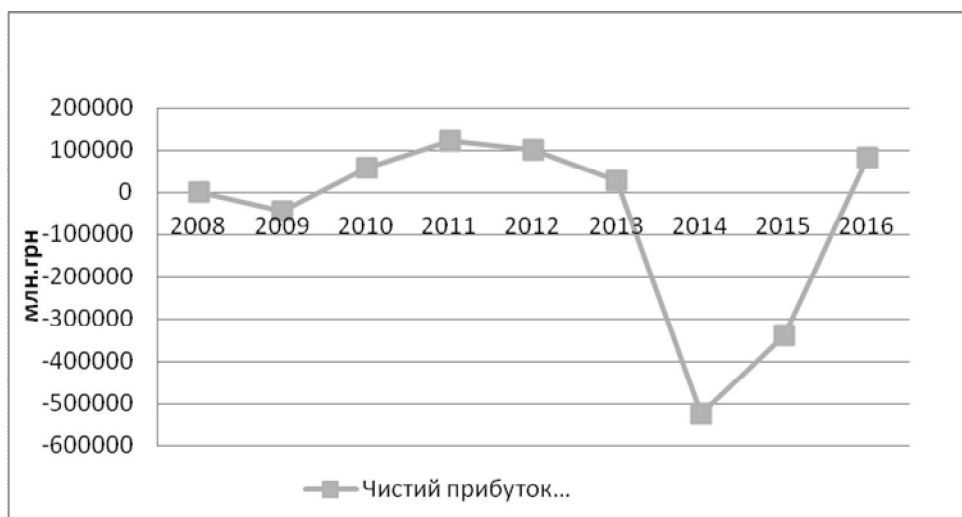

Рис. 3. Чистий прибуток (збиток) вітчизняних підприємств за період 2009-2016 рр. *Джерело [10]

Виявлені тенденції спричинені насамперед умовами економічної кризи та військово-політичної нестабільності, які існують в Україні тривалий період. Саме внаслідок подій кінця 2013 року розпочалося значне зниження рівня прибутковості українських підприємств, яке в

майбутньому було підсилено військовими діями на території нашої держави.

Починаючи з 2015 р. спостерігається покращення ситуації. Хоч фінансовий результат був від'ємним і розмір збитків становив 3400100,3 млн. грн. (це майже наполовину менше, ніж у 2014 році), проте частка підприємств, які отримали прибуток становила 73,7%.

Загальна сума чистого прибутку українських підприємств у 2016 році становила 82000,8 млн. грн. Проте лише 67,2% суб'єктів господарювання отримали прибуток, решта 32,7% підприємств зазнали збитків. Для порівняння, – у 2015 р. кількість прибуткових підприємств становила 73,7%, а розмір їх чистого прибутку становив 475321,2 млн. грн., тобто вдвічі менше, ніж в аналізованому періоді (табл. 3). Загалом майже половина українських підприємств є збитковими. Найбільша частка збиткових підприємств припадає на такі види економічної діяльності як операції з нерухомим майном, будівництво, тимчасове розміщування й організація харчування [10].

Проте, не заважаючи на негативну тенденцію, протягом 2016 р. відбулися незначні позитивні зрушення в українському бізнесі. Так, за підсумками аналізованого періоду, найприбутковішою була науково-технічна галузь (показник прибутків становив +32153,9 мільйонів гривень). Як відомо, у попередні роки, лідерами експорту та обсягів виробництва у грошових вимірах були металургійна та харчова промисловість, а також значні прибутки давало звичайне вивезення за кордон товарів із низькою доданою вартістю – сільгоспсировина.

Чималих прибутків у 2016 році отримали і підприємства транспортної індустрії – 9612,5 млн. грн. за прогнозами аналітиків. Очікується, що саме ці галузі даватимуть найбільші прибутки у 2017 році [6].

Фінансові результати підприємств за видами економічної діяльності наведено в таблиці.

Таблиця 1

Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності 2015-2016рр.

[10]

Вид економічної діяльності	2015 рік			2016 рік		
	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток, %	Підприємства, які одержали збиток, %	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства, які одержали прибуток, %	Підприємства, які одержали збиток, %
сільське, лісове, рибне господарство	103137,6	88,5	11,5	-214,0	87,6	12,4
Промисловість	-181360,9	72,9	27,1	4696,2	65,7	34,3

Будівництво	-25074,1	71,1	28,9	-837,5	66,4	33,6
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-80564,3	76,1	23,9	4428,7	73,1	26,9
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-13921,8	70,9	29,1	9612,5	59,6	40,4
тимчасове розміщування й організація харчування	-7094,4	71,9	28,1	-496,7	62,4	37,6
інформація та телекомунікації	-10166,6	71,0	29,0	1341,3	64,5	35,5
фінансова та страхова діяльність	-171,3	63,3	39,7	40931,5	68,1	31,9
операції з нерухомим майном	-63470,1	60,6	39,4	-10220,5	52,3	47,7
професійна наукова та технічна діяльність	-47964,1	69,6	30,4	32153,9	68,2	31,8
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-9425,1	69,3	30,7	605,1	67,3	32,7
освіта	105,3	71,5	28,5	72,3	67,9	32,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-961,1	69,8	30,2	135,7	81,6	18,4
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-3489,2	62,6	37,4	-339,2	38,5	61,5

надання інших видів послуг	293,5	72,5	27,5	131,5	78,3	21,7
Усього	-340126,6	73,7	26,3	82000,8	67,2	32,8

Не краща ситуація з фінансовими результатами і в малому бізнесі. Загальновідомим є те, що роль малого підприємництва в транзитивних економіках є дуже ваговою. Однак рівень розвитку малого підприємництва залишається незадовільним.

Станом на 01.01.2016 р. структура підприємств України за їх розмірами наступна: частка малих підприємств у загальній кількості становила 95%, середніх – 4,8%, великих – 0,2%. Мале підприємство займає значну частку в кількості підприємств, однак його внесок в економічні результати (доходи і прибутки) протягом багатьох років залишаються несуттєвими [10].

Аналіз результатів фінансової діяльності за 2015-2016 рр. показав, що серед малих підприємств – 68,6% прибуткові, а 31,4% – збиткові. Крім цього з кожним роком кількість підприємств малого бізнесу скорочується, – лише до кінця 2016 р. припинили свою діяльність близько 120 тис. українських підприємців. Визначальною причиною цього стали зміни у Податковому кодексі України, а саме, – підвищення мінімальної заробітної плати до 3200 грн. Відштовхуючись від цього, сума Єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду буде дорівнювати 22% від мінімальної заробітної плати, тобто 704 грн. на місяць. Навіть для тих, хто не показує дохід від самозайнятості, тепер є обов'язковою сплата єдиного податку та соціального внеску. Результатом цього стало значне зростання збиткових підприємств [1].

Отже, дані Державної служби статистики України свідчать про значні проблеми у діяльності майже половини вітчизняних підприємств. Причинами такої ситуації є, перш за все, відсутність планування та контролю за формуванням та використанням прибутків підприємства, чіткого оцінювання показників прибутковості попередніх та поточних періодів та прогнозування на майбутнє. Ще однією причиною падіння прибутків підприємств стає невміння формулювання основних тактичних та стратегічних цілей підприємства, що призводить до неконтрольованих витрат фінансових ресурсів.

Тому виникає необхідність розробки ефективного механізму управління прибутками, який би містив коло інструментів та важелів впливу для стимулювання діяльності підприємства.

Для того, щоб сформувати дієвий механізм управління прибутком для українських суб'єктів господарювання можна запропонувати наступні заходи:

1. Проводити ефективну кадрову політику. В сучасних умовах постіндустріальної економіки саме кадровий потенціал складає основу ефективної діяльності, кваліфіковані працівники здатні приймати нестандартні рішення, діяти на випередження, генерувати бізнес-ідеї. Все це закладає підвалини прибуткової діяльності.

2. Підвищувати ефективність маркетингової, зокрема збутової політики підприємств. Отримання прибутку передбачає стабільну доходність. Підприємствам важливо виходити на нові ринки збуту, в тому числі й іноземні, проводити активні маркетингові дії, не лише вивчати, а й формувати попит на свою продукцію.

3. Управляти і контролювати витрати, уникати непродуктивних витрат шляхом нормування, планування та аналізу витрат. Серед іншого, оптимізації витрат сприяють модернізація техніко-технологічної бази, використання енергозберігаючих технологій. Це, у свою чергу, потребує значних інвестицій і доступних кредитів.

4. Підвищувати якість продукції, удосконалювати бізнес і менеджмент. Сьогодні висока якість і відсутність браку ще не гарантує отримання прибутків. Виробники повинні розуміти, що вони працюють в умовах не дефіцитного, а насиченого ринку. Тому якість продукції – це звичайне явище. Виробники в умовах сильної конкуренції змагаються між собою на ринку бізнес-моделями, нестандартними рішеннями, інноваційними ідеями, креативними комунікаціями із споживачами. Саме останні фактори на даний час стають домінуючими в здатності прибутково працювати.

В умовах ринкових відносин підприємство повинне прагнути не тільки до одержання максимального прибутку, але й до раціонального, оптимального використання вже отриманого прибутку. Це дозволить не тільки утримувати свої позиції на ринку, але й забезпечити динамічний розвиток його виробництва в умовах конкуренції[11].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Підприємства прагнуть у результаті своєї діяльності мати прибуток і намагаються його збільшувати. Прибуток займає провідне місце в забезпеченні самофінансування підприємств, можливості яких багато в чому визначаються тим, наскільки доходи перевищують витрати. Прибутковість являє собою стійке економічне явище, що проявляється як підтверджена здатність підприємства генерувати позитивний фінансовий результат від здійснення як основної, так і всієї господарської діяльності, що полягає в перевищенні доходу над здійсненими витратами в розмірі достатньому для ефективного подальшого функціонування.

У сучасних умовах відбуваються зміни, що впливають на підходи до управління підприємством. Ці зміни відображають нову роль прибутку для діяльності підприємства. Для ефективного управління підприємством у цілому й таким важливим показником, як прибуток, зокрема, необхідне вдосконалення існуючих інструментів управління. А саме проводити ефективну кадрову політику, розширювати ринки збуту, підвищувати якість продукції, уникати непродуктивних витрат, створювати жорстокий контроль витрат.

Література:

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/17>
2. 10 найприбутковіших компаній [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://biz.censor.net.ua/resonance/200_nayiblshih_kompanyi_ukrani
3. 200 найбільших компаній [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forbes.net.ua>
4. Особливості управління прибутком підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com.htm>
5. Прибутковість підприємства як основний показник його діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://econf.at.ua/publ/konferencija2016>
6. Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua.pdf>
7. Прогноз для українського бізнесу 2016 – 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ckp.in.ua/analytics/12069>
8. Управління прибутком підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW.htm
9. Управління прибутком підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/5452>
10. Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за 2015-2016 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>
11. Шляхи збільшення прибутку на підприємстві [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finalearn.com/lifers-499-1.html>
12. Блонська В.І. Прибуток торговельного підприємства та напрямки ефективного його використання / В.І. Блонська, Н.М. Іляш, // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України.- 2008.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro opodatkuvannya prybutku pidpryyemstv" [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/17>
2. 10 nayprybutkovishykh kompaniy [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://biz.censor.net.ua/resonance/200_nayiblshih_kompaniy_ukrani
3. 200 naybilshykh kompaniy [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://forbes.net.ua>
4. Osoblyvosti upravlinnya prybutkom pidpryyemstva v suchasnykh umovah [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.rusnauka.com.htm>
5. Prybutkovist pidpryyemstva yak osnovnyy pokaznyk yoho diyalnosti [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://econf.at.ua/publ/konferencija2016>
6. Prybutkovist ukrainskykh pidpryyemstv: realii sogochnya [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://molodyvcheny.in.ua.pdf>
7. Prognoz dlya ukrainskoho bisnesu na 2016 – 2017 [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://ckp.in.ua/analytics/12069>
8. Upravlinnya prybutkom pidpryyemstva v suchasnykh umovah [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/5_PNW.htm
9. Upravlinnya prybutkom pidpryyemstva [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/5452>
10. Finansovi resultaty velykyh i serednih pidpryyemstv do opodatkuvannya za vydamy ekonomichnoi diyalnosti za 2015 – 2016 roky [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>
11. Shlyahy zbilshennya prybutku pidpryyemstva [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.finalearn.com/lifers-499-1.html>
12. Blonskaya VI Profit commercial enterprises and to effectively use / VI Blonskaya, NM Ilyash, // Scientific Bulletin NLTU Ukraine: Coll. nauk.-Tech. works. - Lviv: RIO NLTU Ukraine.- 2008.